

Василь Ковальчук
(Чернівці)

ВПЛИВ МИСТЕЦТВА НА КУЛЬТУРУ ПРАЦЬ УЧНІВ В ПРОЦЕСІ ХУДОЖНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сьогодні в Україні здійснюється реформа всієї системи освіти. І якщо основний напрямок цієї реформи полягає в її гуманізації, то гуманізація самої освіти означає для нашої країни насамперед корінну переорієнтацію ціннісних настанов, нормативних регуляторів, цілей і завдань навчально-виховного процесу. Тепер в основі освіти мають стати інтереси кожної конкретної людини, особистості. Такі умови навчально-виховного процесу повинні забезпечити навчальні заклади, щоб випускник міг стати самодіяльним суб'єктом суспільного життя.

Така орієнтація означає створення необхідних передумов для розвитку всіх творчих здібностей учнів; гармонійний розвиток їхніх інтелектуальних, професійних, естетичних, моральних якостей. Інакше кажучи, коли проектувати ці завдання на сучасну професійну школу, то в Україні напечить нині готувати не просто фахівця у будь-якій вузькій галузі виробництва, а - особистість, здібну до різних сфер діяльності.

В першу чергу здійснити це можна у тих навчальних закладах, де ідеї гуманізації і творчості стають головними.

Пріоритетність цієї проблеми посилюється ще й тим, що система духовних цінностей учнівської молоді, формування в неї стійких художньо-естетичних інтересів впливає на розвиток культури суспільства. Тому низький рівень естетичної культури значної частини молоді, зниження морально - естетичних норм суспільства, дезорієнтація в загальнолюдських цінностях й посилюють потребу в гуманізації освіти.

Одним з найважливіших завдань виховання є формування в суспільстві є усвідомленої необхідності творчої праці у людському житті. Це завдання можна найуспішніше реалізувати у сфері художньої культури - тій специфічній сфері діяльності людини, яка пов'язана з багатьма іншими різнорідними і неоднозначними сферами суспільного життя. Розвиваючись під безпосереднім впливом ідеологічних і соціально-економічних процесів, художня культура з свого боку має на них суттєвий вплив, і передусім тоді, коли вона виступає ефективним засобом формування людини.

Усталеною є думка щодо художньої культури як системи з надзвичайно складною структурою. Сьогодні художня культура — це культура виробництва мистецтва, його розповсюдження, пропаганди, сприйняття, розуміння, насолоди мистецтвом, нарешті, культури естетичного

виховання. Утвердилося і певне розуміння завдань художньої культури у суспільстві: духовний розвиток особистості, формування і задоволення її потреб, збагачення її діяльності. Саме у сприянні процесу, що наближає суспільство до цієї мети, вбачає сьогодні наука суть національної ефективності художньої культури. При цьому розрізняють ефекти впливу мистецтва на особу, що проявляється в змінах її свідомості і поведінки, з одного боку, та ефект, зумовлений цими змінами й поширюваний на всі інші напрямки життя суспільства з іншого [1].

Суспільна значимість мистецтва визначається рівнем впливу художніх образів на внутрішній світ людини, на всі напрями її соціальної діяльності. Найвідоміший дослідник цієї проблеми Л. Виготський відзначив, що мистецтво втягує в коло соціального життя найінтимніші й найособистіші складники людської сутності. Для цього воно володіє значним арсеналом специфічних засобів, відсутніх в інших формах людської свідомості. Ідеологічні аспекти в художньому творі, органічно вплетені в тканину живих, зримих художніх образів, впливають на свідомість людини непомітно, як і на розум, почуття, волю[5].

Характеризуючи цей феномен, Ф. Достоевський відзначив, що в процесі спілкування з мистецтвом художні враження, "поступово нагромаджуючись, розвиваючись, пробивають серцеву кору, проникають у саме серце, в його сутність і формують людину". Передаючи людям цілісний соціальний досвід, мистецтво використовує феномен їхньої емоційної пам'яті, що значно сильніша за раціональну. Емоційна пам'ять дуже стійка й формує "пам'ять серця" без зайвих слів.

Сприйняті та засвоєні художні образи стають мотивуючою ланкою людської поведінки, основними чинниками життя людей. Художня культура поєднує їх спільністю ставлення до соціальних цінностей. "Художні творіння, - підкреслював засновник теорії психоаналізу З.Фрейд, - даючи довід спільного переживання високо поцінованих відчуттів, викликають почуття ідентифікації, якого так гостро потребує культурне оточення". А коли твори мистецтва "відображають досягнення цієї культури", то вони "вражають нагадують про її ідеали".

Значний науковий та практичний інтерес становлять дані про стимулюючий вплив мистецтва на здібності людей, особливо підлітків, на їх загальний розвиток, підвищення успішності, зростання культури праці на практичних заняттях. З великим навантаженням краще можуть впоратися діти з розвинутими художніми інтересами. Згідно з висловленою гіпотезою, перш ніж учень візьметься за вивчення основ різних наук його мозок має досягти певного рівня розвитку. Це

відбувається лише за умови постійних і повторюваних серйозних впливів. І ось тут найважливішу роль відіграє художнє виховання.

Особливе значення у професійному розвитку робітників художньої галузі має формування їхнього небайдужого, зацікавленого ставлення до спілкування з творами мистецтва і вивчення їх.

Для формування позитивного ставлення до мистецтва і з метою професійного становлення творчої особистості серед учнів ПТНЗ застосовують різноманітні форми та види художньо-творчої діяльності. Важливою складовою частиною системи художньої освіти є вивчення декоративно-ужиткового мистецтва. Українське народне і професійне декоративно-ужиткове мистецтво набуло нині широкого визнання в нашій країні та за кордоном. В його образах, зручних, простих утилітарних формах і динамічних мотивах орнаменту містяться символи чарівної природи, складної історії нашого народу, особливості побуту, самобутності українського етносу. Знайомство учнів з витворами декоративно-ужиткового мистецтва, творчістю неповторних майстрів, дає їм змогу вчитися розуміти, цінувати художні твори, освоювати різноманітні технології, ремесла та основи композиційних закономірностей. Володіючи цими знаннями, учень уміє створити художній образ, впливши його у виріб побутового чи декоративного призначення, що відповідає вимогам часу, має художню і естетичну цінність. Процес роботи над предметами декоративно-ужиткового мистецтва є ефективним, якщо він здійснюється в багатогранних зв'язках творчої діяльності з трудовою.

Для виявлення ставлення учнів до мистецтва, ми провели анкетування, а результати звели в таблицю.

Показники ставлення учнів до мистецтва

Таблиця 1

№ п/п	Блок питань	Результати опитування (загальна кількість учнів - 291, ЕГ - 127, КГ - 164)	
		ЕГ	КГ
1.	Навчання, набуття знань	65(51,2%)	83(50,6%)
2.	Спілкування з викладачем мистецьких дисциплін	6(4,7%)	14(8,5%)
3.	Самостійні заняття мистецтвом	9(7,0%)	13(6,7%)
4.	Спілкування з мистецтвом разом з викладачем	5(3,9%)	3(1,8%)
5.	Художня практика	32(25,2%)	43(26,2%)
6.	Заняття у мистецьких самодіяльних гуртках	6(4,7%)	4(2,4%)
7.	Спілкування з викладачем психолого - педагогічних дисциплін	4(2,4%)	6(3,7%)

Аналізуючи анкетні дані, доходимо висновку, що учні ПТУ, на початковому етапі навчання, найбільше сподівань покладають на навчальний

процес, тобто на знання, які вони здобудуть і які згодом стануть визначальними у їхньому глибокому розумінні мистецтва (ЕГ- 51,2%, КГ- 50,6%). Важливим чинником у ставленні до мистецтва учні – першокурсники вважають і заняття художньою практикою (ЕГ- 25,2%, КГ- 26,2%). Менше у їхньому розумінні допоможуть самостійні заняття в освоєнні мистецтва (ЕГ- 7,0%, КГ- 6,7%), що засвідчує слабку зорієнтованість учнів на власні здібності, на можливість самостійної праці, тобто власного самовираження. Незначна частина учнів розраховує на своє професійне зростання у розумінні мистецтва від спілкування з викладачем художніх дисциплін (ЕГ- 4,7%, КГ- 8,5%). Результати опитування висвітлюють і низький рівень довіри учнів щодо пізнання творів матеріальної культури спільно з викладачем (ЕГ- 3,9%, КГ- 1,8%), не суттєво відрізняється ступінь довіри при спілкуванні з викладачем психолого – педагогічних дисциплін (ЕГ- 2,4%, КГ- 3,7%). Зрозуміло, що навчальний процес і набуття знань в училищах художнього профілю на початковому етапі учні чітко відділяють від впливу викладача, його особистісної ролі та світосприйняття. Поза увагою учнів зостаються і заняття у мистецьких самодіяльних гуртках (ЕГ- 4,7%, КГ- 2,4%), можливо тут позначається неефективна робота гуртків, які вони відвідували в школах, чи загалом не залучалися до таких. певним чином такий учнівський стереотип розуміння гурткової роботи, як другорядної форми в організації естетичного виховання, перейшов зі школи в ПТУ.

Раніше вважалось, що виток підвищення продуктивності праці зумовлювались фізичними можливостями робітника, навичками його рухливості. У сучасному ж виробництві інтелектуальний бік трудового процесу значно важливіший, а в багатьох випадках вирішальний. Особиста ж культура робітника стає основоположним фактором зростання продуктивності праці, її ефективності та якості, тобто культури праці.

Науково-технічний прогрес висуває абсолютно інші вимоги до робітника, протилежно відмінні від традиційних уявлень, установлених з початку панування екстенсивної економіки. Сучасному виробництву потрібні робітники – особистості з широким світоглядом, багатою структурою потреб, із розвинутою уявою, постійним прагненням до самовдосконалення не лише фахового а й загальнокультурного рівня. І тут теж надзвичайно велика формуюча роль відводиться художній культурі [6]. Цілком зрозуміло, що робітник завжди був і залишається завершальною ланкою в ланцюгу виробничих відносин. Із його рук виходить кінцевий матеріальний продукт, який потім використовується на всіх рівнях. І від того, яка якість цього продукту, наскільки в ньому реалізований задум автора, залежить авторитет конкретного підприємства, престиж певної галузі, їхнє місце у вітчизняному та світовому виробництві. Отож, не можна нехтувати культурним

Роль мистецтва у формуванні основних показників культури праці

№ п/п	Блок завдань	Результати опитування (загальна кількість учнів –281, ЕГ –127, КГ –164)	
		ЕГ	КГ
Що є найважливішим під час занять з мистецьких дисциплін?			
1.	Спілкуючись з викладачем, отримуєте необхідну вам інформацію.	69(52,6%)	78(47,7%)
2.	Спілкуючись з творами мистецтва і викладачем, отримуєте можливість для духовного самоутвердження.	23(14,0%)	26(15,9%)
3.	Можливість цілеспрямованого професійного самовдосконалення.	16(12,6%)	20(12,2%)
4.	Накопичення знань і досвіду спілкування.	11(8,7%)	19(11,6%)
5.	Розвиток професійного мислення.	8(6,3%)	21(12,8%)
Що заважає на індивідуальних заняттях з мистецьких дисциплін?			
1.	Авторитарність викладача, нав'язування ним своєї інтерпретації художнього твору.	13(10,2%)	21(12,8%)
2.	Вимогливість до прискіпливості у техніці виконання художніх творів.	69(54,3%)	96(58,5%)
3.	Присутність викладача не дає змоги зосередитися на власному естетичному відчутті, думках.	12(9,4%)	23(14,0%)
4.	Авторитет викладача заважає вам самореалізуватися у виконанні художніх творів.	26(20,5%)	12(7,3%)

Аналізуючи основні чинники, які можуть впливати на роль мистецтва у формуванні культури праці, за результатами опитування доходимо висновку, що на початковому етапі навчання в училищах учні найважливішим вважають спілкування з викладачем, від якого вони отримують необхідну інформацію (ЕГ - 52,6%, КГ - 47,7%). І тільки невеликий відсоток респондентів (ЕГ - 14,0%, КГ - 15,9%) усвідомлюють, що в їхньому естетичному вихованні вивчення і розуміння видатних творів мистецтва, але вже з допомогою викладача стане основною підвалиною професійного самовдосконалення. Для деяких учнів інформації під час занять недостатньо, тому вони не відкидають можливість поступово, самостійно освоювати мистецькі дисципліни (ЕГ - 12,6%, КГ - 12,2%). Незначна частина опитуваних заняття в училищі визначає для себе тільки як форму накопичення знань і досвіду спілкування (ЕГ - 8,7 %, КГ - 11,6 %), ще менша—освоєння мистецьких дисциплін в аудиторії вважає першочерговим у розвитку професійного мислення.

потенціалом як окремого робітника, так і цілих колективів. Це опора, основна база всього матеріального виробництва і культури праці. І саме тому так важливо формувати культуру праці молодого робітника уже в професійно-технічному навчальному закладі [2].

Під культурою праці розуміється матеріальна культура, до якої належить стан продуктивних сил і трудових навичок людей. Ставлення до праці – це головний критерій оцінки людини, а обов'язок сумлінно працювати – один із головних елементів у системі моральних норм і цінностей [3].

Робота по формуванню культури праці учнів повинна здійснюватись в процесі викладання всіх навчальних предметів, а також в позаурочний час. Жодних винятків не повинно бути, бо інтеграція, як суттєва ознака культури, передбачає цілісність, органічний взаємозв'язок усіх розділів, факторів, умов, комплектів, ознак і засобів. У кожному конкретному випадку залежно від набору і профілю ПТНЗ, робиться вибір пріоритетного напрямку. Але скрізь основна увага звертається на практичну підготовку.

Не існує професій, де нема можливості проявити творчі здібності й подбати про розвиток культури праці, але існують люди, ставлення яких до професійних обов'язків обмежене виконанням мінімальних вимог "від і до". В процесі оволодіння професією художнього профілю учні мають змогу формувати професійну культуру, розвинути творчі здібності на усіх етапах навчально-виробничої діяльності — від осмислення ідеї художнього виробу, народження творчого задуму, пошуку його втілення — до здійснення і реалізації задуму у його виготовленні. Тому завдання викладача, майстра виробничого навчання допомогти учню реалізувати свої творчі здібності, проявити професійні якості й розвинути їх.

Нормативними документами і програмою підготовки робітників художньої галузі передбачено формування в учнів і студентів естетичних смаків, творчої уяви, розвиток образного мислення, а також навчання, якими виразними засобами можна втілити власний задум. Вирішення цих завдань переважно залежить від характеру безпосереднього спілкування учнів з викладачами, майстрами виробничого навчання, від того, яке враження залишається в учнів після цього спілкування. Для того, щоб визначити сучасний реальний стан творчої взаємодії, а разом з тим, як ці завдання реалізуються на практиці, ми запропонували учням анкету, результати якої звели в таблицю:

Спроба аналізу іншого підходу до вивчення мистецьких дисциплін - індивідуального, виділивши тут проблему що може заважати цьому процесу, засвідчує, насамперед, однобічне розуміння учнями розвитку творчої праці у формуванні обдарованої особистості. На початку навчання в художньому училищі вони самостійний пошук у творчості, власний задум відокремлюють від прискіпливої вимогливості викладача, майстра виробничого навчання до техніки виконання художніх робіт. Більше половини вважають, що саме це заважає їм під час індивідуальних занять втілювати своє бачення художнього образу, виготовляючи вироби в матеріалі (ЕГ - 54,3 %, КГ - 58,5 %). За анкетними даними не суттєво впливає на цей процес авторитарність викладача (ЕГ - 10,2 %, КГ - 32,8 %), ще менше його присутність (ЕГ - 9,4 %, КГ - 14,0 %). Уже на першому етапі майже не відзначається вплив викладача, що заважав їм самореалізуватися (з 20,5 % до 7,3 %). Таким чином висока вимогливість педагога до виконання робіт з технічного боку, поєднана з його присутністю, не дають змоги, на думку респондентів, перетворити працю в процес творчий, це гальмує самореалізацію учня. Простежується, що такі компоненти культури праці, як чистота виконання роботи, контроль за її якістю, знаходяться на другорядному плані учнівської психології.

Оволодіння трудовою майстерністю художньої обробки матеріалів передбачає розуміння їх декоративних можливостей, розвиток фантазії і набуття технічних знань та умінь. При цьому в учнів розвивається особливе відчуття матеріалу, його декоративно-технічних особливостей, які є одним із критеріїв розвинутого художнього смаку.

В результаті перетворення художніх матеріалів у декоративні форми та образи в учнів розвиваються творчі здібності, формуються художні й трудові навички. Вони пізнають красу праці, ба самі беруть участь у створенні художніх виробів, які мають естетичну виразність, зміст, форму. Завдяки цьому учні отримують і задоволення від результатів своєї праці.

Процес праці з художньої обробки матеріалів з його ритмом, темпом, ігровим оформленням захоплює учнів, сприяє виявленню їхніх здібностей. Вони набувають умінь самостійно працювати, намагаються створювати прекрасне. Результати такої праці приносять учням творче задоволення, впливають на них емоційно.

Наскільки глибоко й різнобічно розуміють учні художніх училищ роль мистецтва в своєму житті, тобто в життєдіяльності окремої людини, її основних сферах-матеріальній і духовній - було завданням нашого дослідження й проведення відповідного анкетування. Виділено групу запитань до респондентів з метою вивчення до і після експерименту яким чином один із важливих засобів естетичного

виховання людини – мистецтво - здатне впливати в подальшому на культуру праці, що втілиться в її остаточному продукті – виробі матеріальної культури.

Таблиця 3

Ставлення учнів до мистецтва у житті, навчанні, професійній діяльності

№ п/п	Блок запитань	Результати опитування (загальна кількість учнів –280, ЕГ –120, КГ –160)	
		ЕГ	КГ
1.	Є об'єктом спілкування з однокурсниками.	2(1,6%)	5(3,1%)
2.	Потреба вивчати мистецтво, щоб відчувати себе професіоналом.	59(46,5%)	40(24,4%)
3.	Викликає естетичну насолоду.	30 (23,6%)	46(28,1%)
4.	Накопичення вражень з метою передати свій досвід спілкування з мистецтвом іншим людям.	12(9,4%)	23(14,1%)
5.	Створює підґрунтя для інтелектуальних роздумів	3(2,4%)	10(6,1%)
6.	Є основою професійного минулого.	2(1,6%)	4 (2,4%)
7.	Розважає.	-	3(1,8%)
8.	Можливість досягнути свій внутрішній світ.	4(3,1%)	8(4,9%)
9.	Можливість "відключитися" від реальності.	6(4,7%)	10(6,1%)
10.	Пізнання культурної спадщини минулого.	9(7,1%)	15(9,1%)

На початковому етапі експерименту більшість учнів вважає потребу вивчення мистецтва – засобом утвердження себе як професіонала(ЕГ- 46,5%; КГ- 24,4%),приблизно у чвертині опитаних мистецтво викликає естетичну насолоду (ЕГ- 23,6%; КГ- 28,1%), незначна кількість через спілкування з мистецтвом збагачують і накопичують свої знання, щоби цей досвід згодом передати іншим людям (ЕГ- 9,4%; КГ- 14,1%). Дані анкетування показово доводять, що на початку ролі мистецтва відводять вторинне значення, як засобу досягнення свого внутрішнього світу(ЕГ- 3,1%; КГ- 4,9%) та можливості відключитися від реальності (ЕГ- 4,7%; КГ- 6,1%). Тільки для окремих учнів мистецтво є об'єктом спілкування з однокурсниками (ЕГ- 1,6%; КГ- 3,1%), ще менше таких, хто вважає його основою професійного майбутнього(ЕГ-1,6%; КГ- 2,4%), проте на противагу деякі учні все ж розуміють вивчення мистецьких дисциплін, як пізнання культурної спадщини минулого(ЕГ-7,1 %; КГ-9,1%). Таким чином, у ролі мистецьких надбань минулих поколінь для сучасників учні визначають ті позиції, які безпосередньо пов'язані з їхньою професійною

ДІЯЛЬНІСТЮ, а менше зосереджують свою увагу на тому, що сприяє самовдосконаленню. Що збагачує та розширює світосприйняття людини.

В окремих училищах формування культури праці тісно пов'язане із заняттями по збереженню і розвитку художніх промислів. Гуцульщина, наприклад, здавна відома багатими традиціями художнього різьблення по дереву, кераміки, ткацтва, ітисанкарства. Займаючись декоративно-ужитковим мистецтвом, поєднуючи професійні технічні прийоми з художнім задумом, учні приєднуються до створення виробів не тільки корисних, але і красивих, вносячи в них естетичне начало. Художнє начало органічно зливається з культурою виробництва. Це допомагає виховувати в учнів трудові якості, сприяє естетичному збагаченню їхнього внутрішнього світу і, безумовно, впливає на підвищення рівня культури праці кожного зокрема.

В учнів відбувається поглиблення естетичних і трудових знань, формування ряду спеціальних навичок культури праці, пробуджується зацікавленість до професії. Такі заняття сприяють формуванню в молоді людини універсальних здібностей, творчої спрямованості в трудовому процесі, моральних якостей.

Естетичне начало в праці є гармонійним цілим що складається із таких взаємопов'язаних компонентів, як краса процесу і умов праці, та естетична цінність продуктів праці. Воно об'єктивно міститься в самому трудовому процесі, пов'язане з творчою працею, одухотворяє її, дає робітникові можливість отримати насолоду від праці [4].

Формування естетичного начала в праці залежить від багатьох факторів. Найосновнішим з них є відношення до обраної спеціальності. Загальновідомо, що, насолоду можна отримати тільки від улюбленої роботи, вірно обраної професії. В даному випадку співвідношення утилітарно-доцільної діяльності з вільним вибором набуває характеру гри фізичних та інтелектуальних сил [5].

Естетичне ставлення до праці тісно пов'язане з професійною орієнтацією відповідно до нахилів і здібностей юнаків та дівчат, їхніми захопленнями. Тому педагогам необхідно докладати чимало зусиль, щоби розкрити здібності дитини, бо в кожному учневі є своя, якась особлива "родзинка". Завдання педагога - розкрити і дати їй належний розвиток.

Як засвідчує практика, виховна робота тільки тоді, дасть позитивні результати, коли увага всього педагогічного колективу акцентується, преш за все, на формуванні в учнів зацікавленості до обраної професії. Зокрема, це можна робити через конкурси професійної майстерності, виставки технічної творчості, дні професій, різноманітні практикуми і т.п. Тут учні можуть розкрити свої здібності, побачити можливості обраної професії, бо естетичну насолоду можна отримати, лише

досягнувши кінцевих результатів праці, подолавши труднощі і набувши таким чином майстерності.

Естетична насолода учнів у процесі праці виникає і розвивається відповідно до набуття вміння, володіння трудовими прийомами і можливостями технічної творчості. На початковому етапі навчання учнів переважає пізнавально-емоційний момент, що супроводжує практичне прагнення до краси. Тільки на цій основі, як наслідок, виникають та утверджується теоретично-пізнавальні запити, що знаходять своє відображення в творчій діяльності. Формування зацікавленості до обраної професійної діяльності відбувається від емоційного задоволення до внутрішнього інтелектуального напруження. Емоційно-радісне ставлення учнів до процесу праці збагачує їхні інтелектуальні запити. Як відомо, набуття професії починається з необхідної ручної праці. Тому саме на цьому етапі культуру праці необхідно формувати через естетичну культуру.

Участь учнів в естетичному формуванні оточуючого матеріального середовища має як виховне, так і* освітнє значення. Така діяльність сприяє отриманню додаткових знань і практичних навичок. Вона виходить за рамки урочного навчання і передбачає розвиток самодіяльності в учнів, що є першою умовою формування особистості. Природно, що для цього потрібні моральна підтримка, повага і увага до творчих проявів і поривань учнів. Виховання культури праці в процесі виробничого навчання передбачає паралельно і розвиток творчої активності. Бо потреба у творчій діяльності - одна з найдревніших, міцних і невичерпних потреб людини. Так і праця робітника стає творчою, коли з виконавчого акту перетворюється у свідомості людини на акт самостійного пошуку, творення за власним задумом, втілюючи своє розуміння процесу творення і його результату.

Для формування культури праці в системі художньої професійної освіти питання розвитку творчих здібностей, виховання вміння працювати творчо мають особливе значення. Тут успіх формування культури праці значною мірою залежить від:

- наявності уявлень про прекрасне, здібностей до творчого переосмислення існуючих стереотипів, ініціативності, фантазії, волі;
- рівня розвитку потреби учня у створенні художніх виробів, його ставлення до творчої праці й бажання працювати творчо, прагнення реалізувати власні творчі задуми у професійній художній діяльності;
- психолого-педагогічної підготовки викладача, майстра виробничого навчання, їхнього художньо-естетичного розвитку, володіння способами формування культури праці.

Організуючи трудовий процес, майстер повинен збагатити його естетичною направленістю. При цьому йому необхідно спостерігати за

кожною операцією учня, щоб навчити його правильно та красиво працювати. Слід формувати в учнів зацікавленість до естетичного в професійній праці. На практиці важливе значення має особистий приклад професійної майстерності. Тому майстер завжди має бути еталоном для учня, тим орієнтиром, що спрямовує майбутнє професійне життя своїх вихованців.

Необхідною складовою частиною формування естетичного ставлення до праці та культури праці є, зокрема, естетизація виробничого середовища. Естетизація предметного середовища в училищі і на виробництві розвиває в учнів позитивні емоції та уяву, що відповідно, виконують роль стимулу в трудовій діяльності, пробуджують зацікавленість до обраної професії, сприяють підвищенню майстерності. Тому й зрозуміло, чому навчальні майстерні, виробничі приміщення, які не відповідають естетичним вимогам, викликають негативне ставлення й огиду до праці. Простежується така закономірність: чим більше учні освічені та інформовані, тим сильніші їхні вимогливість і критичність щодо дотримання умов праці. До виробничого середовища слід віднести санітарно-гігієнічні умови праці, внутрішнє та зовнішнє оформлення виробничих приміщень, організація робочих місць майстра й учнів, моделювання сучасного зручного робочого одягу, зниження шуму, використання музики, технічних засобів навчання, впровадження сучасної техніки.

Естетичні умови праці є невід'ємною частиною культури виробництва. Естетична значимість у виробничому середовищі має підпорядковуватись функціональній. Доцільність, зручність і краса – основні вимоги технічної естетики. За естетизацією виробничого середовища приховані значні резерви зростання продуктивності праці.

Дотримання вимог естетики праці ми розглядаємо як показник певного ставлення до художнього виробництва, мистецтва та процесу формування культури праці. Тому в межах констатуючого експерименту ми здійснювали й спостереження за розвитком ставлення учнів до мистецтва і вимог естетики праці. Ставлення фіксувалося на афективно-емоційному, когнітивному та поведінковому рівнях.

Робота по формуванню культури праці учнів повинна здійснюватись в процесі викладання всіх навчальних предметів, а також в позаурочний час. Жодних винятків не повинно бути, бо інтеграція, як суттєва ознака культури, передбачає цілісність, органічний взаємозв'язок усіх розділів, факторів, умов, комплексів, ознак і засобів. У кожному конкретному випадку залежно від набору і профілю ПТНЗ, робиться вибір пріоритетного напрямку. Але скрізь основна увага звертається на практичну підготовку.

Декоративно-ужиткове мистецтво як і музика чи образотворче мистецтво є унікальними, бо ті завдання і проблеми що воно може вирішувати, за певних умов стають провідними у навчальному процесі. Рух відродження, який став важливою прикметою часу, в свою чергу, є відбиттям великої сили народного мистецтва, в якому сконцентрований духовний досвід багатьох поколінь. Велика увага до традиційної спадщини нашого народу, обґрунтування найкращих традицій, розкриття значущості спадщини нашого народу, обґрунтування її найкращих традицій, розкриття значущості декоративно-ужиткового мистецтва, багатьох звичаїв і обрядів послужать надійною основою для швидкого зростання, гармонійного становлення творчої особистості учнів, зростання рівня продуктивних сил і добробуту держави.

Список літератури

1. Українська та зарубіжна культура. Навчальний посібник. / Захович М.М., Зазюк І.А., Семешко О.М. та ін. за ред. Заховича. - К.: Т-во "Знання"; КОО. 2000 - с 60-63.
2. Професійна освіта: словник: навчальний посібник. / Уклад. Г ончаренко С.У. та ін. за ред. Нічколо Н.Г. - К.: Вища школа, 2000. - с 380.
3. Вишнякова Л.Р. Формирование эстетической культуры учащихся профтехучилищ. - К.: Высшая школа, 1984. - с. 28.
4. Маркс К. Энгельс Ф. про мистецтво, т. 1, с. 239.
5. Выготский Л.С. Психология искусства. - М: Искусства. 1987
6. Профессиональная педагогика. - М: Высшая школа, 1999. - с. 465.

Юлія Лисюк
(Київ)

ЗМІСТ ТА СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ ДОСВІДУ САМОРЕГУЛЮВАННЯ МАЙБУТНЬОГО МУЗИКАНТА-ПЕДАГОГА

Якісна характеристика музиканта-педагога визначається його професіоналізмом, який залежить від того, в якій мірі майбутній учитель володіє сучасним змістом та сучасними засобами вирішення професійних завдань, у тому числі досвідом саморегулювання. Системна розробка проблеми формування досвіду саморегулювання майбутніх музи канті в-педагогів на основі нової методології повинна стати одним з провідних напрямків сучасної педагогічної науки, сприяти підвищенню ефективності професійної підготовки фахівців та реалізації вимог сучасного суспільства щодо результатів навчально-виховного процесу.

Проблема саморегулювання особистості не є новою для сучасної психолого-педагогічної науки. Зазначена проблема досліджувалась